

„ISTORIA PE ÎNTUNERIC”

*muzeograf, Muzeul
Județean de Istorie Brașov

Voica ISTRATE*

Abstract: *This article describes the **History in the Dark** project implemented by Brasov County History Museum in partnership with Brasov Volunteer Centre and **Bastonul Alb** Association. The goal of the project was to create an experience for visually impaired people and raise awareness about this disability. The project team organized workshops to create artifacts related to different periods in history. These objects were part of this sensorial experience. The article presents awareness-raising activities for students in schools in Brasov and the conclusions about different possibilities to create access and to facilitate social inclusion for visually impaired people.*

Keywords: *history, visually impaired people, disability, visual disability, volunteers, project, History in the Dark.*

Cuvinte-cheie: *istorie, persoane cu deficiențe de vedere, dizabilitate, dizabilitate vizuală, voluntari, proiect, „Istoria pe Întuneric”.*

Motto: *Cel mai important pentru noi, nevăzătorii, este să fim „văzuți” de ceilalți.*

(Irina Coșescu, coordonator proiecte Asociația „Bastonul Alb”)

Atunci când ne gândim la experiența de vizitare a unui muzeu de istorie, avem în vedere partea vizuală: expozate în vitrine, texte și imagini, etichete, obiecte de mari dimensiuni, care pot fi așezate în diverse locuri, pentru a crea contextul potrivit transmiterii informației către vizitatori.

Ce ne facem însă când ne dorim ca vizitarea unui muzeu să fie o opțiune și pentru cei care au diferite deficiențe vizuale, unii fiind lipsiți complet de vedere?

Până în anul 2017 nu ne-am pus deloc această problemă, pentru că nu am avut o cerere expresă, iar nevăzătorii sunt, pentru cei mai mulți dintre noi, aproape „invizibili”. De ce nu îi „vedem”? Pentru că localitățile din

România nu sunt accesibilizate în ceea ce privește mobilitatea. Acești oameni nu pot să ajungă ușor dintr-un punct al orașului în altul, pentru că nu sunt asigurate condiții de siguranță. Transport, trotuare, treceri de pietoni, stâlpi, borduri, acestea sunt doar câteva dintre problemele pe care le întâmpină. De aici până la a merge în vizită la muzeu este drum lung.

În anul 2017, am primit o solicitare de la Centrul de Voluntariat Brașov și Asociația „Bastonul Alb” pentru a colabora în proiectul „Istoria pe Întuneric”/„Simte Istoria”.

Proiectul avea la bază o idee simplă: crearea unui traseu de vizitare în Muzeul Județean de Istorie și activități de conștientizare referitoare la dizabilitățile de vedere.

Pregătire/planificare

Împreună am făcut un plan de acțiune pentru a crea un circuit de vizitare în muzeu (Casa Sfatului), similar sau apropiat celui urmat de vizitatorii obișnuiți: arheologie (preistorie-antichitate) – subsol; evul mediu – parter; expozițiile temporare „Am fost cetățeanul Orașului Stalin” și „Brașov-1987” – etaj.

Trebuia să ne gândim cum să asigurăm o experiență senzorială, tactilă și auditivă, într-un muzeu de istorie. Partea tactilă a reprezentat cea mai mare provocare pentru că obiectele de patrimoniu au un statut special, nu pot fi atinse de vizitatori, de aceea, împreună, am căutat soluții diverse pentru a înlocui/găsi replici care să însoțească textul spus de ghid, pentru fiecare perioadă istorică.

Multe replici au fost confecționate de voluntarii¹ Centrului de Voluntariat Brașov în cadrul mai multor ateliere de lucru, pe baza imaginilor și a informațiilor de specialitate oferite de muzeu:

- ♦ Atelier căsuțe de lut. S-au modelat clădiri reprezentative din centrul Brașovului;
- ♦ Atelier obiecte din piele. S-au cusut pungi de bani (din piele reciclată, achiziționată de la o fabrică de confecții);
- ♦ Atelier obiecte de lemn. S-au creat replici după lăzi de breaslă;
- ♦ Atelier unelte din piatră. S-au realizat replici ale unor unelte din paleolitic, din bolovani de râu;

O voluntară din cadrul Centrului de Voluntariat, urbanist, a venit cu propunerea unei hărți tactile care să înfățișeze Cetatea Brașovului, cu o legendă corespunzătoare în Braille.

¹Mulțumim pentru implicare: Nicolae Cioc, Roxana Comnac, Laura Istrate și tuturor voluntarilor, celor care au ajutat la realizarea replicilor.

Deoarece era nevoie și de reprezentarea cetăților din jurul Brașovului, s-a apelat la un atelier local de ceramică, „Bufnița Atelier”, coordonat de doamna Emilia Chang, pentru a realiza replici ale unor biserici fortificate din județ.

Obiectele corespunzătoare Evului Mediu au fost realizate sub îndrumarea domnului Alexandru Georgescu, participant la reconstituiri istorice, un pasionat care își confecționează singur costumele și obiectele de recuzită.

Materialele necesare în ateliere au fost asigurate de către Direcția Județeană pentru Sport și Tineret Brașov².

De asemenea, voluntarii au făcut apel la o colecție de obiecte din perioada comunismului.

O angajată a muzeului³ a realizat, dintr-un amestec de făină, apă și sare, câteva replici ale unor obiecte din sala de arheologie: idol zoomorf, scaun neolitic, fusaiole, opaiț.

Muzeul avea replici ale unor obiecte din muzeu la vânzare (vase din lut, opaiț, idol pasăre), sau retrase din expoziții, în depozit (arme), acestea au fost reutilizate în circuitul de vizitare.

În acest fel s-a rezolvat prima provocare a proiectului, experiența tactică putând fi adăugată textului spus de ghid.

Desfășurare tur de vizitare

În decembrie 2017 a fost organizat primul tur de vizitare⁴ în Casa Sfatului, la care au participat aproximativ 30 de persoane cu deficiențe de vedere parțiale sau totale. Acțiunea a beneficiat de o mediatizare adecvată.

Asociația „Bastonul Alb”⁵ a invitat persoane din tot județul Brașov, nevăzătorii au fost asistați de un grup de voluntari și de personalul de muzeu.

În holul Casei Sfatului, vizitatorii au fost întâmpinați de echipa Muzeului de Istorie, li s-a prezentat programul și măsurile de siguranță.

Participanții au atins/pipăit o miniatură a Casei Sfatului, dar și pereții, pentru a înțelege structura clădirii în care se aflau.

Replicile au fost amplasate pe mese, în diferite săli. Prezentarea a avut un caracter interactiv, participanții fiind invitați să ghicească obiectele și modul de întrebuințare, apoi li s-au prezentat informațiile care se comunică în turul obișnuit de vizitare.

Pentru preistorie și antichitate s-au utilizat câteva replici ale unor unelte din piatră, fusaiole din lut, mai multe tipuri de vase din lut, idoli, opaițe. În acest fel s-a creat contextul potrivit pentru a prezenta viața oamenilor în preistorie și antichitate.

²Mulțumim, Cătălina Tănase.

³Mulțumim, Monica Marcu.

⁴Mulțumim pentru fotografiile, Corina Oncioiu. Fotografiile se găsesc pe adresa: <https://www.facebook.com/Voluntar.Brasov/>, 28.10.2020.

⁵Mulțumiri speciale pentru Irina Coșescu și Tudor Blându.

Fig. 1. Tur de vizitare – proiect *Istoria pe Întineric*.

Fig. 2. Tur de vizitare – proiect *Istoria pe Întuneric*.

Pentru evul mediu s-au folosit machete din lut ale unor clădiri medievale, dispuse în așa fel încât să fie recreată zona Pieței Sfatului, iar vizitatorii să înțeleagă dispunerea Casei Sfatului și a Bisericii Negre. Replicile din lemn ale unor lăzi de breaslă au fost necesare pentru a prezenta informații despre importanța și funcționarea breslelor. Replicile din metal ale unor arme: coifuri, halebarde, bici de luptă, apărătoare braț, apărătoare picioare dar și hartă tactilă - Cetatea Brașov în secolul al XVII-lea, au fost utile pentru a prezenta aspecte în legătură cu apărarea orașului. Harta tactilă și machetele bisericilor fortificate au fost adevărate puncte de atracție deoarece este mai greu, ca nevăzător, să ai acces la asemenea experiențe tactile.

Pentru a ilustra perioada comunistă, contextul declanșării revoltei din 15 noiembrie 1987 (criza de alimente, cenzura, propaganda), s-au utilizat obiecte aduse de voluntari: sticlă sana, suporturi pentru sticle de lapte, bibelou - pește din sticlă, casete audio și video, reșou electric, o paletă de badminton, o lampă, un penar din lemn echipat cu creioane, ascuțitoare, riglă lemn, o cravată de pioner, telefon fix. Din fericire, în expozițiile temporare, persoanele cu deficiențe de vedere au avut ocazia să asculte jurnale de știri, muzică din perioada comunistă, iar anumite exponate au putut fi atinse (de ex. uși de închisoare).

Feedback-ul participanților a fost pozitiv deoarece, pentru mulți, a fost prima experiență de vizitare accesibilizată într-un muzeu.

Fig. 3 și 4. Tur de vizitare – proiect *Istoria pe Întuneric*.

⁶Colegiul de Științele Naturii „Emil Racoviță” Brașov - 27 elevi (30 martie 2018), Școala Gimnazială nr. 25, Brașov - 17 elevi (25 aprilie 2018), Liceul „V. Jinga” Săcele - 16 elevi (16 aprilie 2019), Liceul „V. Jinga” Săcele - 9 elevi (17 aprilie 2019), Facultatea de Asistență Socială Brașov - 15 studenți (4 decembrie 2019), Colegiile „G. Antipa” și „E. Racoviță” Brașov - 14 elevi (28 februarie 2020).

Începând cu anul 2018 am început să organizăm ateliere de conștientizare pentru elevi⁶ și am observat că, pentru fiecare participant, experiența este semnificativă. De aceea credem că modelul de atelier propus de noi poate fi preluat și adaptat aproape în orice muzeu.

Astfel, de obicei, atelierul începe cu o discuție despre simțuri, elevii sunt îndemnați să-și exprime părerea legată de cel mai important simț (unii spun văzul, alții auzul). Apoi, sunt împărțiți în grupuri mai mici și stau așezați la mese. Pentru a experimenta senzațiile unor nevăzători, sunt legați la ochi cu o bandă de material textil de culoarea neagră. Primesc un anumit număr de replici de obiecte din muzeu, pe care trebuie să le ghicească (denumire, material, scop) și să scrie răspunsul pe hârtie. Fără vâz, pentru a găsi răspunsul, sunt nevoiți să le pipăie sau să le miroasă, își dau seama că nu reușesc să găsească pe masă toate obiectele, scapă creioanele pe jos, nu știu unde să scrie răspunsul pe foaie, își dau seama că este nevoie să coopereze.

Urmează apoi, după ce se renunță la banda de material textil, prezentarea fiecărei replici utilizate, în așa fel încât informația istorică să fie asimilată; atenția lor este sporită fiindcă au fost provocați să ghicească ce sunt și la ce au folosit.

Sunt amintiți nevăzători celebri (de la Homer până la nevăzătorul care a ajuns pe Everest), se povestește despre nevăzători tardivi, Braille, bastonul alb, câinele de însoțire, tehnologie modernă, problemele nevăzătorilor din jurul nostru.

Cert este că, la fiecare atelier, copiii au fost impresionați de această experiență propusă de muzeu și că au înțeles provocările pe care o persoană nevăzătoare le întâmpină în viața de zi cu zi.

În acest an, pandemia ne-a obligat să renunțăm la organizarea tururilor de vizitare și a atelierelor.

Următorul pas din acest proiect „Istoria pe Întuneric” este crearea unui tur de vizitare audio pentru persoanele nevăzătoare. Suntem acum în etapa de concepere a acestui tur care va fi bazat pe storytelling. Fiecare vizitator va primi o pereche de căști la care se va atașa un USB cu înregistrarea audio⁷.

⁷Finanțator DJST Brașov.

Fig. 5 și 6. Ateliere de conștientizare - proiect *Istoria pe Întuneric*.

Fig. 7 și 8. Ateliere de conștientizare - proiect *Istoria pe Întuneric*.

Concluzii și lecții învățate

Realizarea unui tur de vizitare pentru persoane nevăzătoare are și aspecte pe care nu le poți intui ca muzeograf. De exemplu, mulți dintre noi considerăm că Braille este o modalitate de accesibilizare. Colaborarea cu Asociația „Bastonul Alb” ne-a făcut să înțelegem că nu toți nevăzătorii învață Braille, unii dintre ei folosind tehnologia (screen reader, cărți în format audio).

Ghidarea unei persoane nevăzătoare trebuie să fie clară și concisă (de exemplu: „peste un metru” - „o treaptă de aproximativ 20 de centimetri”- „treaptă în jos”).

Când ai în față mai multe persoane cu deficiențe de vedere, pentru ca ele să-și dea seama cui te adresezi, fie spui numele, fie atingi ușor mâna celui în cauză.

Planificarea unei vizite trebuie făcută cu atenție și ținând cont și de siguranță (se evită zonele riscante).

Un alt aspect care trebuie menționat este comunicarea. Aceste oportunități de vizitare precum și tururile de conștientizare trebuie promovate pe diferite canale de comunicare.

Pentru a organiza asemenea tururi este nevoie de un sistem de programare, pentru că replicile nu pot fi lăsate tot timpul în expunere liberă și pentru că amenajarea traseului de vizitare presupune un timp mult mai mare decât ghidajul propriu-zis, pentru că sunt implicați mai mulți oameni care ajută la deplasarea nevăzătorilor.

Cert este că instituțiile muzeale trebuie și pot să găsească alternative de accesibilizare pentru persoanele cu diferite deficiențe și pentru asta, o soluție poate fi un parteneriat cu asociațiile reprezentative precum și cu alte organizații care sprijină financiar un asemenea proces, așa cum s-a întâmplat în cazul nostru⁸.

⁸ „Istoria pe Întuneric” a avut ca inițiatori, susținători și parteneri: Centrul de Voluntariat Brașov (Apis PM Feedback Brașov), Asociația „Bastonul Alb”, Direcția Județeană pentru Sport și Tineret Brașov, Muzeul Județean de Istorie Brașov, fiecare dintre cei menționați contribuind esențial la desfășurarea proiectului.